

Begrip

moslims

christenen

Nr. 39 maart-april 1978
prijs f. 1.50
abt. f. 15.--
giro 815474

CONFERENTIE SALZBURG en
UIT DE AKTUALITEIT

"Begrip"
Wüstelaan 80
Santpoort
tel. 023-379650

Ten geleide

Een congres, conferentie, symposium e.d. zijn en blijven plaatsen waar kennismaking, uitwisseling van informatie en boeiende discussies met ups en downs, verwachtingen en illusies, hoogtij vieren. De accu's worden weer eens opgeladen wat wel nodig is voor mensen die zich voor een taak gespannen hebben waarvan de resultaten op langere termijn pas zichtbaar worden.

Dit nummer van Begrip wil geen sluitend verhaal geven van de conferentie in Salzburg die gehouden werd van 6 - 11 februari van dit jaar, maar enkele flitsen die relevant zijn.

We beginnen met een kortzakelijk inzicht in het verloop van de conferentie en een kritisch geluid over de gang van zaken in dit soort conferenties en de tendenzen die er spelen op gevaar af ontwikkelingen te blokkeren.

Vervolgens een korte inhoud van de discussie die plaats vond in de werkgroepen over onderdelen van het hoofdthema van de conferentie.

Tenslotte de samenvattingen van de drie inleidingen die gehouden werden door drie vooraanstaande moslims.

redactie

CONFERENTIE SALZBURG.

Zakelijke gegevens.

Van 6 - 11 februari 1978 werd in Salzburg een congres gehouden dat georganiseerd was door de Conferentie van Europese Kerken (CEK) in samenwerking met het European Liaison Committee van het Islam-Afrika Projekt.

De CEK staat los van de Wereldraad van Kerken. Het lidmaatschap wordt aangegaan door de diverse landelijke Kerkgenootschappen op eigen verantwoordelijkheid. Het aantal leden kerken van de CEK bedraagt 110.

Naast de leden kerken waren nog een aantal gespecialiseerde instituten uitgenodigd, vertegenwoordigers van niet-leden kerken en gasten, waaronder met name drie vooraanstaande moslims.

De Conferentie had als onderwerp: uitwisseling van informatie en bezinning over de houding van de kerken ten overstaan van de aanwezigheid van een belangrijke groep moslims in Oost- en West Europa.

Globale cijfers, gebaseerd op ramingen van 1975 gaven het volgende beeld:

USSR (Europese gedeelte)	10 miljoen
Oost-Europa (Bulgarije, Tjechoslowakije, Hongarije, Joegoslavië, Roemenië, Polen en Albanië)	8.5 miljoen
West-Europa (Oostenrijk, België, Denemarken, Finland, Frankrijk, Duitse Bondsrepubliek, Griekenland, Ierland, Italië, Nederland, Noorwegen, Portugal, Spanje, Zweden, Zwitserland en Engeland)	5.5 miljoen

De drie hoofdbestanddelen van het dagprogramma waren:

Bijbelstudie en gebedsdienst van 8 uur 30 - 10 uur

Inleidingen in plenaire bijeenkomsten van 10 uur 30 - 12.00 uur en van 14 uur 30 - 16.00 uur

Werk in groepen van 16 uur 30 - 18.00 uur.

Het slot van de conferentie leidde niet tot een gezamenlijke visie en een eensluidende houding ten aanzien van de Islam als religie.

Dit was niet te verwachten gezien de grote verscheidenheid van theologisch denken en kerkelijk leven, gezien ook de verscheidenheid van inbreng komend vanuit zoveel verschillende landen en plaatselijke situaties.

Voor degenen die mochten deelnemen aan deze conferentie was het ongetwijfeld een rijke ervaring. Maar we zitten er niet voor ons zelf maar voor een zaak die we aan het rollen willen brengen.

Persoonlijke indrukken en bemerkingen.

Na dit summier en zakelijk verslag geven we graag nog enkele indrukken en kritische bemerkingen. 1).

Het was niet de eerste keer dat vanuit de Kerken of door kerkelijke organisaties een conferentie over dit onderwerp gehouden werd, zo was het voor mij de derde keer. Al was het dan ook iedere keer in een ander verband, vanuit een andere kerkelijke invalshoek, het onderwerp van de diverse conferenties

---

1) Andere verslagen van deze conferentie kunt u lezen in Trouw d.d. 12-2-'78 van de hand van ds. J. Slomp, in Motief nr. 3 van '78 van Mevr. F. van Schaik- van Schijndel en in Informatie-bulletin 121 van P. Backx.

kwam op hetzelfde neer nl. inventarisatie van algemeenheden en daaraan corresponderende aanbevelingen: voor de hand liggende problemen en wat er door de Kerken reeds gedaan wordt. Door degenen die voor het eerst zo'n conferentie meemaken wordt dit ervaren als een bevredigend resultaat. Maar dit weten we nu zo langzamerhand al wel. We moeten verder.

Die algemeenheden laten een zekere vrijblijvendheid toe waardoor er geen duidelijk antwoord komt op de Islam als religie, waaruit geen theologische visie spreekt die de grondslag zou moeten zijn in de benadering van de Islam.

En dit vormt dan de tweede frustratie die iemand ten deel valt die zulk soort conferenties al meer heeft meegemaakt.

Ook al werd iedere dag twee uur tijd uitgetrokken voor bijbelstudie, meditatie en gebed met het doel de "vreemdeling in ons midden" meer in de aandacht te brengen en meer ruimte onder ons te geven, het bleef bij vrome aanmaningen om de vreemdeling op te nemen, er mee samen te leven m.a.w. concrete vormen van dialoog te ontwikkelen. Maar de vraag naar een theologische visie op de Islam en hoe de zendingsopdracht te verstaan - ten aanzien van andersgelovigen waar velen mee worstelden zo bleek achteraf - werd niet beantwoord. Daarbij kwam nog dat werkgroep I die tot taak had een rapport op tafel te brengen over een theologische benadering van de Islam hierin niet geslaagd is.

Bij de besluitvorming in een van de laatste plenaire bijeenkomsten werd gesteld dat de Bijbel het hoogste gezag en laatste richtsnoer is om ons oordeel en onze houding te bepalen ten aanzien van een andere godsdienst en de aanhangers daarvan. Men kan daar al weinig op zeggen. Men gaat dan de Bijbel al gauw zó lezen dat men er een visie op andere godsdiensten in vindt en wel door het oordeel over te nemen van de gewijde schrijvers over de religies van hun tijd, en door onze houding ten aanzien van andersgelovigen te zien als een oproep tot het geloof in Christus.

Anderzijds zoeken specialisten in godsdienstwetenschap en moderne missiologen ijverig naar uitgangspunten voor een theologische visie op andere godsdiensten. De resultaten van hun studies hebben nog te weinig ingang gevonden en zijn nog geen gemeengoed zodat ze hanteerbaar zijn in een breder publiek. 2).

De conferentie in Salzburg was op deze confrontatie niet voorbereid.

Hoewel werkgroep I geen duidelijk rapport op tafel had kunnen brengen, voelde de grote meerderheid van de aanwezigen wel aan dat we de deur achter ons niet mochten dicht slaan. Daarom werden o.a. een aantal stellingen om de moslims te zien als voorwerp van bekering en getuigen verworpen.

De ene partij ging waarschijnlijk met zijn eigen stellingname naar huis, de andere met theologisch huiswerk. Men kon immers niet spreken van een positieve doorbraak waarin men elkaar gevonden had.

Wat nu?

Na deze kritische opmerkingen kan men zich afvragen: hoe kan deze gang van zaken doorbroken worden.

- Een eerste vereiste is dat er coördinatie komt in dit soort van conferenties die vanuit de kerken georganiseerd worden. Dan zal er een follow-up mogelijk worden zodat niet iedere keer opnieuw algemene zaken aan de orde hoeven te komen.

- Een tweede vereiste is samenwerking van alle kerken en een zich opstellen vanuit het christelijk geloof en minder vanuit opvattingen en stromingen in de diverse kerkgenootschappen.

2) Zeer aanbevolen zijn twee boekjes (100 blz.) in de serie Oekumene "Ontmoeting van gelovigen" over de dialoog tussen aanhangers van verschillende godsdiensten van prof.dr. D.C. Mulder en "Christendom en de godsdiensten der wereld" nieuwe inzichten en nieuwe activiteiten van prof.dr.A. Camps. Beiden zijn uitgegeven door Bosch en Keuning n.v. Baarn.

- Een derde vereiste is dat specialisten in godsdienstwetenschap, islamologen e.a. de conferentie helpen voorbereiden. Ik geloof nl. niet dat een kerkenconferentie zoals die van Salzburg een theologische visie op de Islam kan ontwikkelen waar de Islam een bevredigend antwoord in vindt. Dat blijft het werk van specialisten zowel van christelijke zijde als van de zijde van moslims. Want ook van moslimse zijde moet het denken op gang gebracht worden over hun visie op een andere godsdienst. Ook al waren er op de conferentie van Salzburg een overgroot aandeel theologisch geschoolden, het waren geen specialisten en wat de discussie nog verzwaarde, het waren vertegenwoordigers van kerken met een opdracht vanuit hun kerk.

Op het einde van de conferentie werd het voorstel gedaan om te komen tot een coördinatie van initiatieven voor het beleggen van zulk soort conferenties door de kerken, en daarmee dan ook een follow-up te verzekeren. Door de leden kerken werd aan de organisatoren van de conferentie Salzburg mandaat gegeven om een commissie te vormen die opdracht heeft om hiertoe stappen te ondernemen. Mogen we hopen dat de zaak die de kerken beogen hierdoor gediend wordt.

P. Backx

EEN SAMENVATTING VAN DE BESPREKINGEN IN DE
WERKGROEPEN TIJDENS DE CONFERENTIE IN SALZBURG
GEWIJD AAN DE KERK EN DE MOSLIMS IN EUROPA.

Tijdens de conferentie hebben vier werkgroepen zich gebogen over de volgende thema's: de theologische consequenties van de aanwezigheid van grote groepen moslims in Europa, de samenwerking van christenen en moslims inzake de burgerlijke rechten en plichten in een pluralistisch Europa, de christenen en moslims in hun ontmoeting met een gesecculariseerde wereld en de problemen van de moslims in de Europese samenleving vooral op het terrein van de opvoeding, de integratie en mogelijke discriminatie.

De theologische werkgroep moest zich beperken tot het inventariseren van de problemen. De alledaagse ontmoeting van christenen en moslims heeft een theologische dimensie naar het voorbeeld van Christus die zichzelf presenteerde als de dienaar der mensen. De beste getuigenis is die van de naastenliefde. Moeilijker viel het de groep een theologische visie te ontwikkelen op de Islam en om te omschrijven hoe het uitdragen van het Evangelie geëxpliciteerd moet worden; hoe indringend moet de verkondiging zijn? De groep was er zich van bewust dat hier nog veel over gestudeerd moest worden.

De derde werkgroep constateerde dat christenen en moslims beiden zijn geconfronteerd met een wereld die zich seculariseert, die de godsdienst uit het openbare leven wegdringt. In Europa is dit door vele christenen opgevat als een stimulans, als een uitdaging en in een aantal gevallen zelfs als een bevrijding. Voor vele moslims die in Europa komen leven is echter de overgang van de eigen samenleving waar de Islam nog een sterk stempel drukt op het gehele leven naar het gesecculariseerde Europa groot.

Dit kan leiden tot een soort kunstmatige bescherming zoeken in ghetto's. Secularisatie hoeft en moet geen onverschilligheid tegenover de godsdiensten te zijn. Christenen in Europa kunnen zich beijveren de Islam dezelfde beleevingsmogelijkheden te geven als andere godsdiensten om zo haar ideaal en maatschappijvisie vrijelijk tot uitdrukking te brengen. Moslims en christenen kunnen ook samenwerken als het er om gaat te getuigen dat er waarden zijn die deze wereld overstijgen.

De besprekingen in de tweede en vierde werkgroep overlaptten elkaar gedeel-
telijk. De eindverklaring van Helsinki van 1977 die een konkretisering is
van de universele verklaring van de rechten van de mens werd als uitgangs-
punt toegejuicht. Voor de christen krijgt dit in het licht van het Evange-
lie een aparte dimensie omdat het Evangelie inspireert tot inzet voor de
vreemdeling onder ons. Bij inventarisatie van wat er zoal gebeurde in de ver-
schillende landen werd de wens geuit mogelijkheden te scheppen voor aange-
past godsdienstonderwijs. Ook werd aangedrongen op het ontwikkelen van school-
boeken en onderwijsprogramma's die rekening houden met het geloof, de taal en
de gewoonten van de moslims in Europa.

Ook buiten de specifieke sfeer van het onderwijs kan er veel gebeuren:
het scheppen van tijd en ruimte voor het vervullen van de godsdienstige ver-
plichtingen, het kweken van meer begrip voor de geloofsovertuiging en de
maatschappijvisie van de moslims, het verbeteren van de rechtspositie van de
gastarbeiders en het tegengaan van discriminatie op allerlei terreinen.
Speciale aandacht werd gevraagd voor de positie van de islamitische vrouwen
die in Europa vaak speciale aanpassingsmoeilijkheden ondervinden.

Het is opvallend dat in alle groepen veel aandacht is besteed aan de kwets-
bare positie van de moslims in Europa. Uit de verschillende verslagen spreekt
bezorgdheid en veel goede wil om zoveel mogelijk goed te kunnen doen aan de
"vreemdeling onder ons". Het is duidelijk dat hier ook een groot werkterrein
ligt. Maar het paternalisme en de overdreven bezorgdheid liggen op de loer.
Van echte dialoog, van wederzijds begrip en concrete samenwerking op allerlei
gebied is weinig sprake geweest. Misschien was dit wel omdat deze conferen-
tie te veel nog een ontmoeting van christenen over moslims is geweest en te
weinig een ontmoeting van christenen en moslims.

Samenvatting door H. Obdeijn.

DE ISLAM IN DE SOVJET UNIE.

Khaji Azam Alyakbarov is vice-voor-
zitter van de Afdeling Buitenlandse
Betrekkingen van de Moslim organisa-
ties in de U.S.S.R. Hij geeft ons in
zijn inleiding een beeld van de Is-
lam in Rusland. Hier volgt een korte
samenvatting van zijn inleiding.

Er wonen "miljoenen" Moslims in Rusland. 1). De meesten van hen zijn Sunnie-
ten van de Khanafietische School. Maar er zijn ook Shiïeten, vooral in het
Noorden van de Caucasus en in Transcaucasia.

Terwijl onder het Tsaristisch regiem de Islam de godsdienst was van de on-
derdrukte ethnische groepen (Oezbeks, Kozakken, Kirgiezen, enz.) werd de si-
tuatie heel anders na de revolutie. Op 20 november 1917 deed Lenin een spe-
ciaal beroep op "alle moslimarbeiders in Rusland en in het Oosten".

Hij verklaarde dat vanaf dat ogenblik de Moslims volledige vrijheid zouden
genieten. Deze verklaring werd enkele maanden later bevestigd door het de-
creet van de scheiding van Kerk en Staat, en van Kerk en School. Godsdienst
en ongodsdienstigheid werden vrij verklaard.

In 1918 werd een speciaal commissariaat voor moslimaangelegenheden opge-
richt. Er kwamen vier regionale Moslim Raden. Die moesten instaan voor alle
zaken die de Islam betreffen, vooral op het gebied van leer en eredienst.

---

1) Het aantal moslims in Europees Rusland wordt geschat op 10 miljoen. In
het Aziatisch gedeelte wonen er 5 miljoen.

De Raden zelf zijn verantwoording schuldig aan hun eigen congres, dat bestaat uit vertegenwoordigers van de verschillende Moslim organisaties. Het behoort ook tot de competentie van de regionale raden om te zorgen voor de registratie van moskee's en godsdienstige verenigingen, om de bedienaren voor de eredienst aan te bevelen of te verwijderen en om verzoekschriften en klachten in behandeling te nemen. Het publiceren van religieuze literatuur behoort ook tot hun taak.

De Moslim raden gelden als de wettelijke vertegenwoordigers van hun godsdienstige groep in binnen- en buitenland.

De spreker gaat dan in op enkele speciale publicaties die door toedoen van de Godsdienstraad voor de Moslims tot stand zijn gekomen. Nieuwe Koranuitgaven staan hierbij natuurlijk voorop. De Raden hebben ook bijzondere aandacht voor de kulturele schatten van de Islam in Rusland, zoals b.v. het mausoleum van Ismail Samani in het oude Bokhara.

Historische monumenten worden door het Sovjet bestuur beschermd. Vele ervan zijn of worden gerestaureerd. Ze staan bijzonder in de belangstelling van theologen, geschiedkundigen, architecten en kunstcritici.

De vorming van de bedienaren van de cultus is in handen van een speciale staf, die deel uitmaakt van de Godsdienstraad. Deze staf selecteert ook degenen die voor studie in het buitenland (Arabische Republiek, Syrië, Libië, marocco of Jordanië) in aanmerking komen. De sectie Buitenland van de Raad van de Godsdienst verzorgt pelgrimstochten naar Mekka en Medina en zorgt ook voor het uitzenden en de ontvangst van Moslim delegaties. Een belangrijk deel van het godsdienstig en kultureel leven van de Russische Moslims hangt natuurlijk af van hun bibliotheken. Daarom vallen ook die onder de speciale verantwoordelijkheid van de Raden.

Tenslotte komen we aan de hoofdzaak. Wat is het aandeel van de Moslims in het sociaal-politieke leven van de Sovjet Unie? Het antwoord is erg positief. Er schijnt geen vuiltje aan de lucht te zijn. Het spreekt immers van zelf dat elke burger van de Sovjet Unie zich helemaal één voelt met de gemeenschap, wat ook zijn kleur, nationaliteit, godsdienst of oorsprong moge zijn. Werk wordt bijzonder geëerd, parasitisme wordt geminacht. Wie werkt verdient een rechtvaardig inkomen. Leven op de kosten van een ander is uitgesloten. Zodoende heerst er een klimaat van vriendschap, gelijkheid en bereidheid tot wederzijdse hulp en tot inzet in de arbeid.

Dat ook Moslims zich zo positief inzetten is geen wonder. Want "onze godsdienst is een actieve godsdienst" (blz. 8). Heeft Mohammed niet ooit verklaard: "Als iemand vermoeid van zijn werk naar bed gaat zal Allah hem al zijn zonden vergeven" (blz. 8).

Het probleem van de vrede en van goede verhoudingen tussen maatschappij en individu gaat de Islam bijzonder ter harte. Want "als de meest progressieve en meest sociale godsdienst ter wereld geeft de Islam een antwoord op de meest brandende vragen van nu" (blz. 9). Citaten uit de Koran bevestigen dit. Ook heeft de Profeet eens gevraagd: "Heb ik u nooit verteld wat nog beter is dan vasten en bidden?" Dat heeft hij zeker al gedaan, zeiden de leerlingen. Toen bevestigde hij nogmaals: "Het is meer waardevol uw betrekkingen met elkaar te verbeteren. Want onenigheid in menselijke verhoudingen betekent oorlog tussen broeders" (blz. 9). De Islam is essentieel een godsdienst van vrede en broederschap. Daarom is het zo vanzelfsprekend dat Moslims hun best doen om internationale vrede en samenwerking te bevorderen. En wel samen met mensen van verschillende godsdiensten en met godsdienstlozen.

Zo hebben de Islamietische Sovjetburgers zich met volle overgave gewijd aan de verdediging van hun vaderland onder de oorlog van 1941-1945. Na de oorlog hebben ze zich met dezelfde ijver ingezet voor de verdediging van de vrede. In verband met het laatste proberen ze vooral nauwere banden aan te knopen met hun geloofsgenoten buiten Rusland.

"Steun aan de rechtvaardige strijd van alle volken voor vrijheid en onafhankelijkheid behoort tot de taak van elke Moslim-organisatie in de Sovjet Unie" (blz. 11). Daarom verzetten zij zich tegen de "Israëliische agressie" in het Midden Oosten. Daarom ook verklaren zij met nadruk - met name in daaraan gewijde congressen in 1970 en 1973 - dat de U.S.S.R. een belangrijke rol speelt in de rechtvaardige strijd van de Arabische volken voor hun onafhankelijkheid.

Het laatste gedeelte van de redevoering gaat over de actieve medewerking die de Russische Moslims hebben verleend aan de voorbereiding van de Wereldconferentie voor vrede en ontwapening en voor rechtvaardige verhoudingen tussen de volken. Die conferentie is in 1977 in Moskou gehouden. Het initiatief was gekomen van de Orthodoxe Kerk, maar alle andere grote godsdienstige organisaties hebben meegewerkt. Zo waren er b.v. onder de 650. vertegenwoordigers uit heel de wereld 98 Moslims uit 40 landen. Op het eind van de conferentie werd een beroep gedaan op alle godsdienstige leiders van de wereld en op alle regeringen. Het antwoord daarop was erg groot, vooral in de Islamitische wereld.

De spreker eindigde met de hoop dat men vooral aandacht zal besteden aan het verkondigen van vrede en rechtvaardigheid, dat de opvoeding daarop gericht zal zijn en dat men maatregelen zal nemen die zullen leiden naar een vreedzame wereld.

Samenvatting door
G. Linssen.

DE POSITIE VAN DE MOSLIMS IN EEN PLURIFORME SAMENLEVING.

Dit was het onderwerp van de inleiding van prof. Ali Merad. Hieronder volgt een korte samenvatting van zijn inleiding.

Ali Merad is verbonden aan het Instituut voor Arabische en Islamitische studies van de Universiteit Jean-Moulin te Lyon in Frankrijk.

De punten die in deze inleiding aan de orde gesteld worden, zo zegt Ali Merad, beogen alleen maar enkele handreikingen te bieden om na te denken over de moslim die zich geplaatst ziet in een pluriforme en gesekuraliseerde samenleving van het West-Europese type.

De Islam gaat steeds meer deel uitmaken van de godsdienstige kaart van Europa.

Ten eerste vindt men in Europa moslims die deel uitmaken van de nationale samenleving in de diverse landen; dit zijn moslims van Europese oorsprong. Globaal geschat op 7.5 miljoen.

Vervolgens moslims die van vreemde herkomst zijn en als buitenlander in Europa wonen en werken. Hun aanwezigheid in Europa is van tijdelijke aard. Globaal geschat op 5.5 miljoen.

De situatie van deze moslimgroepen wordt bepaald door politieke en juridische maatregelen die tot het domein behoren van de regeringen in de diverse landen, maar heeft ook ethische aspecten. die een beroep doen op ieders geweten en vooral zou men moeten zeggen op het christelijk geweten.

Het totale aantal van moslims in Europa (Rusland niet meegerekend) bedraagt 13 miljoen. Een beduidend aantal dat eerder nog toe zal nemen door het hoge geboortecijfer.

Zo'n aantal stelt vragen: hoe bevinden zich deze moslims in de Europese samenleving en wat zal hun toekomst zijn in een politiek, sociaal-ekonomisch en kultureel klimaat dat geen gunstige voorwaarden biedt voor de beleving en ontplooiing van hun islamitische godsdienst?

Als antwoord daarop, gaat Ali Merad in op de positie van de moslim ten overstaan van het verschijnsel sekularisatie enerzijds en anderzijds de invalshoeken van dit verschijnsel in het leven van de moslim.

Eerst merkt hij op dat het verschijnsel sekularisatie geen radikale nieuwigheid is in de moslimwereld. Onder de dekmantel van een sociaal-kultureel reveil dat in het begin van de vorige eeuw op gang kwam, werd een modernistische ideologie gepropageerd en daarmee de sekularisatie binnen gehaald. Politici en schrijvers pleitten voor: scheiding van godsdienst en staat, emancipatie van de vrouw, loskoppeling van de wetgeving en godsdienst, neutraal onderwijs.

Het idee dat sekularisatie gepaard zou gaan met vooruitgang nam hand over hand toe.

De hedendaagse geschiedenis van de Islam wordt gekenmerkt door een langzaam maar onverbiddelijk binnendringen van kulturele, sociale en politieke modellen waaraan de sekularisatie gedachte ten grondslag ligt.

Dit sekularisatie proces heeft nogal wat spanningen opgeroepen tussen aanhangers en tegenstanders, tussen bestuurders en het volk.

Laten we die spanningen even voor wat ze zijn en kijken we naar het verdere verloop er van.

Ook al wendt een bestuursmacht alle middelen die haar ter beschikking staan aan om de sekularisatie door te voeren, zoals b.v. Kemal Atatürk in Turkije, stuit dit nog voor een groot gedeelte af op ingewortelde gewoontes en tradities bij het volk, zijn konservatieve geest en vasthoudendheid aan het oude, en aan alles wat hem vertrouwd is.

Wanneer we zien dat in eigen land, door eigen machthebbers de pogingen tot sekularisatie afstuiten op verzet, dan kunnen we ons voorstellen in welke situatie de moslim zich bevindt als hij plotseling overgeplant wordt in een West-Europese, geïndustrialiseerde maatschappij, waar hij geen enkel herkenningsteken vindt van zijn islamitische cultuur en traditie, waar hij geen enkel aanknopingspunt vindt met zijn islamitisch geweten. Hij wordt ondergedompeld in de anonimiteit en ondergaat in stilzwijgen het lot van een banneeling.

In een leefwereld die er in wezen op gericht is om menselijke relaties te scheppen en te bevorderen, in een leefwereld waarin de islamitische cultuur en godsdienst tot uiting kunnen komen in massale feesten, voelt de moslim zich als een vis in het water. Ontbreekt hem deze voorwaarden, dan wordt zijn geestesleven niet meer gevoed en leidt hij een kwijnend bestaan.

Deze frustratie wordt nog verhoogd door zijn politieke onbevoegdheid omdat hij in wettelijk opzicht een vreemdeling is en in sociaal opzicht een minderheid vertegenwoordigt die erg kwetsbaar is en nauwelijks een vuist kan maken om zich te laten gelden.

Hier stuiten we op één van de ongerijmdheden van het gesekulariseerde West-Europa. In tegenstelling met de beginselen van democratie en gelijke rechten, wordt het normaal gevonden dat de geïmmigreerde bevolking verstoken blijft van kulturele, morele en geestelijke ontplooiingskansen, die wel openstaan voor Europese ingezetenen.

Het gaat in deze niet om de theorie, maar om de praktijk en de effectuering van gelijke rechten.

De inzet van actie- en werkgroepen en de bereidheid vanuit de Kerken om daar iets aan te doen stemt hoopvol.

Het gevaar dat de moslim in Europa bedreigt is te behoren tot een godsdienstige minderheid die in een geestelijk isolement raakt. Dit gevaar is gelegen in de onverschilligheid van de Europese naties voor de sociale en kulturele problemen die de moslims overrompelen en waar ze geen uitweg in zien en in de afwezigheid van moslims dáár waar nagedacht wordt over die problemen en richtlijnen uitgestippeld worden.

Gezien de omstandigheden waarin de moslims zich in Europa bevinden, zouden zij zich moeten bezinnen op hun ethische en geestelijke waarden. Ondanks alles vertegenwoordigen zij een deel van de universele islamitische gemeenschap, met de verantwoordelijkheid die dat met zich mee brengt.

Die verantwoordelijkheid houdt in

- trouw te blijven aan de kulturele, morele en geestelijke banden met de islamitische gemeenschap, die in wezen het getuigenis wil zijn van het geloof in de éne God, dat Abraham aan de mensheid heeft gebracht.
- een voorbeeld te zijn in het volbrengen van goede werken; want moslims behoren buiten "het huis van de Islam" te wedijveren met niet-moslims in het goede te doen.

Het behoort niet tot de bestemming van de Islam om grote rijken op te bouwen met politieke macht en kulturele invloedssfeer. De Islam is ook niet het voorrecht van één natie en ook niet van een bepaalde cultuur. De moslim gemeenschap is een gemeenschap van mensen die elkanders broeders zijn door de band van het geloof.

Zo'n gemeenschap zal een pluriform karakter hebben, die openstaat voor iedereen.

Krachtens deze beginselen zullen de moslims te allen tijde bereid zijn deel uit te maken van iedere pluriforme samenleving en loyaal samenwerken met niet-moslims, vooral met andere "Schrift volken".

Samenvatting P. Backx

MOSLIMSE MENTALITEIT.

Deze inleiding werd gegeven door Dr. Samaïl Balic. Dr. Balic is hoofdbibliothecaris van de staatsbibliotheek in Wenen, maar tevens in zijn vrije tijd directeur van de "sociale dienst" van de moslims in Oostenrijk. Hij geeft een duitstalig blad uit "Der gerade Weg" waarvan de titel ons doet denken aan de regels uit het dagelijks gebed van de moslims uit de eerste soera van de Koran: "Leid ons langs het rechtgebaande pad".

Dr. Balic heeft reeds verschillende internationale ontmoetingen van moslims en christenen meegemaakt. Ook vertegenwoordigt hij de moslims in Oostenrijk nogal eens op internationale ontmoetingen van moslims. Zo maakte hij in november 1977 een congres mee van moslimse geleerden in Kaïro en in 1976 sprak hij op het eerste internationale congres over het leven van de profeet Mohammed dat gehouden werd in Pakistan.

Op beide congressen bestreed hij de meningen van die moslimse geleerden die de Europese cultuur hadden afgeschreven. In Kaïro wees hij met name op de verbeterde relaties tussen moslim groeperingen en de kerken in Europa. Ook in zijn blad laat hij een eigen, zelfstandig geluid horen. In Salzburg sprak hij over moslimse mentaliteit. We kunnen van zijn betoog slechts enkele gedachten doorgeven omdat de tekst van zijn lezing niet werd uitgedeeld zoals van de andere sprekers.

Balic begon er mee erop te wijzen dat de moeilijkheden die waren ontstaan door de jongste volksverhuizing van moslims vooral toe te schrijven waren aan de politiek van de ontvangende landen. Voor de kerken is er ook een situatie ontstaan waarvoor ze niet uit de weg mogen gaan ter wille van de maatschappij waarin deze kerken functioneren. De taak van de kerk ligt volgens hem vooral op humanitair en sociaal terrein. Activiteiten van dien aard zouden "goodwill" bewerkstelligen tussen moslims en christenen. Balic wees de gedachte dat de moslims een nieuw zendingsveld zouden vormen voor de kerk van de hand door te spreken van een 'anachronisme'. Hij baseerde deze uitspraak door te verwijzen naar de saecularisatie van de maatschappij in ons deel van de wereld. Volgens hem was veel van die zendingsijver gebaseerd op een nog steeds levend europacentrisme in cultureel en politiek opzicht.

De moslim gastarbeiders, met hun vreemde cultuur, taal en zeden, moeten volgens de heersende Europese visie op 'nivo' gebracht worden. Volgens Balic vergeet men in Europa vaak al te gemakkelijk dat de meeste gastarbeiders uit een nomadencultuur komen. Bovendien maken ze een overgang mee van een sacrale- naar een gesaeculariseerde wereld. Hun geringe ontwikkeling leidt tot minachting van hen. Men moet die nomadencultuur niet indentificeren met de Islam. Hij wees er op dat bijvoorbeeld de uit Turkije meegekomen godsdienstige leiders (hodjas) niet altijd duidelijk onderscheid maken tussen de meegebrachte cultuur van deze mensen en de voorschriften van de Islam. Ze leren hen 'sabr' (geduld). Het gevolg is dat de moslimse arbeiders niet opkomen voor hun rechten. Komt bij bedrijfsongevallen de vraag op wiens schuld het is en de westerse instanties konkluderen: niemand, dan geeft dit de moslims gauw de gedachte: ik ben schuldig.

Vaak hebben ze het gevoel dat voor persoonlijke misstappen hun volk, land en godsdienst worden aangesproken. Ook zoekt een moslim als beledigde partij zelden de hulp van de politie. Met een beroep op de voorzienigheid en 'sabr' verdraagt men wat anderen niet zouden nemen. De situatie leidt niet tot emancipatie; velen klappen dicht.

Gastarbeiders kunnen zich niet snel aanpassen. De islamitische ethiek schrijft allerlei reinigingsrituelen voor.

Wetmatig handelen heeft in de Islam een grote plaats. Persoonlijke hygiëne staat hoog genoteerd. Maar de middelen om dit waar te maken in overvolle logementen ontbreken vaak. Velen zijn vaak inkonsekvent door wel lichamelijke hygiëne te betrachten maar die ten aanzien van de kleding te verwaarlozen. De martiale Turkse cultuur maakt dat mannen vaak trots zijn op mooie kleren, wapens en vrouwen. Men is ook trots op het grootse verleden van Turkije. Veel moslims zijn staatsbewust; het gezag van de staat wordt zeer gerespecteerd, vooral door de Turken.

De Islam heeft aan de vrouw haar sociale positie gegeven.

Omdat ze meestal slechts wordt voorbereid op het familieleven en niet om buiten te gaan werken, vinden vele Europeanen die positie vaak beklagenswaardig. Toch moeten we niet vergeten dat de vrouw in het erf- en vermogensrecht wel degelijk meetelt. De Turkse cultuur onderstreept de gevoeligheid, fijnheid, zachtheid, afhankelijkheid, zwakheid, schoonheid en frisheid van de vrouw. Haar opvoeding is gericht op het aankweken van deze vrouwelijke deugden. De positie van de vrouw completeert die van de man. De vrouw houdt de man in evenwicht. Ze speelt thuis vaak een grote rol. Men zegt wel: het paradijs ligt aan de voeten van de moeder (en vaak onder haar pantoffel (Gelach!)). Polygamie komt praktisch niet voor. Daarover wordt in Europa veel te veel drukte gemaakt.

Voor veel moslims houdt de wereld op bij de Islam en de moslims. De groet 'assalaam alaikoem' wordt alleen gebruikt voor medegelovigen. Men wenst anderen overigens wel het goede. De weldadigheid wordt zo gecultiveerd dat het bedelaarswezen bloeit. In de moskee wordt trouwens niet, zoals in de kerken, gekollekteerd, want niets mag de godsdienstoefening storen.

Vele moslims zijn dierenvrienden maar ze willen liever geen honden in huis. (Uit zo'n huis vluchten volgens de 'traditie' de engelen). Velen zijn wel dol op katten zoals de profeet zelf en zijn vriend Abu Huraira.

Moslims houden over het algemeen niet van jagen. Dieren opsluiten, mishandelen, gebruiken, is tegen de islamitische ethiek.

De arbeidsdag moet niet zo overladen zijn dat er geen tijd en rust is voor gebeden.

Moslims vinden steeds veel aanleidingen om geschenken uit te delen. Dat kunnen allerlei dingen zijn, want alle dingen zijn heilig. Bij zulke gelegenheden worden vele heilbeden en gelukwensen uitgewisseld.

Moslims tonen eerbied voor heilige mensen. Namen van profeten bijvoorbeeld worden niet uitgesproken zonder er aan toe te voegen: vrede zij met hem (hen). Maar de eulogie van de profeet (telkens wanneer zijn naam wordt genoemd, wordt een heilbede over hem uitgesproken) ontaardt, volgens Balic, vaak in nutteloos tijdverspillend verbalisme.

Sprekend over de godsdienstige mentaliteit constateerde Balic bij de nieuwe moslimse migranten veel traditionalisme. Voor velen is de tijd sinds de openbaring van de Koran blijven stilstaan, alsof er buiten de Koran geen levenswijsheid te vinden zou zijn. Vele moslims vragen zich nooit kritisch af of ze wel op de 'rechte weg' zijn. Als gevolg daarvan verliest de Islam zijn greep op vele jongeren die in de moderne tijd zich niet thuis voelen in een wat conservatieve, primitieve beweging. Balic sprak zeer openhartig van een 'Bildungsnot'. Met verwijzing naar Soera 5 : 6 stopt men de ontwikkeling. "Deze denkwijze maakt het ons onzegbaar moeilijk om moslims te zijn", zo zei hij. Deze aartsconservatieven voeren volgens Balic de islamwezensvreemde elementen de religie binnen. Ze hebben vaak een overdreven zorg voor reinheidsvoorschriften. Men maakt van Mohammed "zijne heiligheid Mohammed". Hadjis (pelgrims) worden als heiligen geëerd. Dit soort sacralisme dat steeds machtiger wordt dank zij de inkomsten voor arabische olie maakt van de Islam een 'petrofact' (= versteend of van olie gemaakt!) een religie die uit niets bestaat dan taqlid (nabootsen). Men vergeet vaak dat oudoosters niet hetzelfde is als islamitisch.

Vanwege het ontbreken van islamitische structuren hebben zeker reeds 100.000 moslims in Europa hun religie verloren.

Balic wijst op een Nijmeegse studie van Vincent Hermans. Sommigen zoeken een oplossing in de vlucht in een eigen ghetto. Maar die ghetto's worden "sociale springstaf voor morgen". Balic zoekt de oplossing in de richting van bewust godsdienstig pluralisme. Daarvoor moeten veel zaken opnieuw doordacht worden. Met name de positie van de vrouw in de wereld van morgen. Ze moet daarin een waardige plaats innemen. Ook de vrouw is khalifa, Gods vertegenwoordigster op aarde met een eigen verantwoordelijkheid.

De Islam is meer dan een voor alle tijden vastliggende, morbide levensweg. Aziatische cultuur en folklore moet nadrukkelijk onderscheiden worden van het wezen van de Islam, dat vele culturele gestalten kan aannemen. In een creatieve emancipatie ligt de oplossing voor de toekomst. Sommigen willen de sluier weer invoeren (of de hoofddoek) als symbool voor de moslimse elite. Maar de tijden veranderen en wij met hen.

In de discussie bestreed Balic de "Verteufelung" van de tegenstanders. Misverstanden moeten we samen opruimen.

Ook misverstanden over het doel en de werkwijze van de zending. Samen moeten wij werken aan de verbetering van het lot van moslimse minderheden in bij voorbeeld Europa en christelijke minderheden in islamitische landen. We moeten proberen om beledigende of kwetsende opmerkingen uit onze schoolboeken te verwijderen.

Samenvatting door J. Slomp.

UIT DE AKTUALITEIT.

Een tweetal initiatieven zijn in voorbereiding om kulturele minderheidsgroepen de gelegenheid te geven hun gedachten, wensen en inspraak kenbaar te maken inzake het beleid dat de overheid van plan is te gaan voeren ten aanzien van deze minderheden.

Het ene initiatief komt vanuit de Landelijke werkgroepen van de Raad van Kerken "Samenleven met buitenlandse werknemers" en "Samenleven met Surinamers". Op 14 en 15 April zullen leden van de Raad van Kerken en mensen die met hun activiteiten betrokken zijn enerzijds en anderzijds representanten van kulturele minderheidsgroepen elkaar ontmoeten in het centrum Koningshof te Veldhoven.

Het andere initiatief komt vanuit de Welzijnsstichtingen voor buitenlanders die op 19 en 20 April studiedagen organiseren over integratie en welzijnsbeleid van mediterane migranten in het congrescentrum Leeuwenhorst te Noordwijkerhout.

Beiden gaan over de kwestie of de vrijheid en gelijkheid van de mens gewaarborgd wordt om zijn leven dáár op te bouwen waar hij wil en hoe hij dat wil; of hij in een samenleving en land dat hij verkiest kan functioneren en zich kan ontplooien zodat hij kan bijdragen aan het groeiproces naar een nieuwe samenleving, die we dan zouden kunnen omschrijven als een multi-kulturele, pluriforme samenleving.

We ontmoeten immers in onze samenleving steeds meer mensen van een ander ras. Hun physionomie, huidskleur, hun gedragsspatron, hun andere manier van voeding en kleding is anders dan de "onze". Gezien de aanwezigheid van deze kulturele en ethnische minderheden in ons land is het van belang dat onze samenleving zich daar zonder uitstel op instelt. Een bewust doordachte konfrontatie is gezond in een samenleving, en een beleid waar ieder zich in herkent is noodzakelijk, anders worden er muren opgebouwd en wordt een konfliktsituatie in het leven gecreëerd waarvan de oplossing later met geweld gepaard zal gaan.

Hierbij moeten we wel bedenken dat ook wij Nederlanders een deel van het probleem zijn. De vraag zal ook rijzen: is er bij ons Nederlanders voldoende openheid aanwezig om vreemde elementen in onze samenleving te integreren, zijn wij bereid de knelpunten die de minderheidsgroepen ons voorschotelen te zien als aanwijzingen waar de zwakke plekken liggen in onze samenleving, waar gefaald wordt en waar wellicht onrechtvaardigheden bedreven worden zonder dat we er ons goed rekenschap van geven. Als dit bij de Nederlandse samenleving leidt tot zelfkritiek, kan het alleen maar een gunstige uitwerking hebben en mogelijk een positieve bijdrage zijn op de weg naar hernieuwing van onze eigen samenleving.

P. Backx

